

Nr 38

*Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckta motioner
angående befrielse för Svenska litteratursällskapet i Fin-
land från skyldighet att utge arvsskatt.*

Till bevillningsutskottet har hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:564 av herr *Kaijser* och II:700 av herr *Björkman*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att Svenska litteratursällskapet i Finland skall befrias från skyldighet att utge arvsskatt för vad som på grund av testamentariska förordnanden tillfallit sällskapet av kvarlåtenskapen efter makarna Nordenstreng, Uppsala»; samt

2) de likalydande motionerna I:566 av herr *Lidgard* och II:730 av herr *Nordstrandh*, vari hemställts, »att riksdagen måtte medgiva, att makarna Nordenstrengs i motionerna angivna donation till Svenska litteratursällskapet i Finland skall åtnjuta sådan befrielse som enligt arvs- och gåvoskatteförordningen 3 § första stycket tillkommer akademi och sådan stiftelse eller sammanslutning, som har till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig undervisning eller forskning».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i motionerna framförda yrkandena, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionerna I:566 och II:700.

G ä l l a n d e b e s t ä m m e l s e r om arvsskatt återfinns i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt. Enligt 3 § är från skattskyldighet enligt förordningen befriad bl.a. akademi samt sådan stiftelse eller sammanslutning, som har till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig undervisning eller forskning. Frihet från skatt föreligger dock ej där ändamålet är att tillgodose medlemmar av viss eller vissa släkter. Ej heller åtnjuter utländsk stiftelse eller sammanslutning sådan skattefrihet.

Skattefriheten enligt 3 § avser såväl arvsskatt som gåvoskatt. Särskilda bestämmelser om skattefrihet för vissa juridiska personer vid gåva återfinns i 38 § arvs- och gåvoskatteförordningen. Enligt detta författningsrum är från gåvoskatt befriad, utom de i 3 § angivna juridiska personerna, bl. a. stiftelse med huvudsakligt syfte att främja religiösa, välgörande, sociala, politiska, konstnärliga, idrottsliga eller andra därmed jämförliga kulturella eller eljest allmännyttiga ändamål. Även skattefriheten enligt 38 § är begränsad till svensk juridisk person.

Arvsskatten för samtliga de enligt 38 § från gåvoskatt befriade juridiska personerna bestäms enligt klass III i 28 § och är lägre än för testamentariska förordnanden i allmänhet.

I vissa särskilda fall får Kungl. Maj:t enligt 57 § medge befrielse från eller nedsättning av skatten, bl. a. för sådan historisk eller vetenskaplig samling som på grund av förbehåll i testamente eller gåvohandling är avsedd att bibehållas som sådan samling. Om egendom beskattats såväl här i riket som i annan stat får Kungl. Maj:t enligt 58 §, om skäl därtill är, efter ansökan medge befrielse från eller nedsättning av skatten. I 71 § har intagits föreskrifter, enligt vilka Kungl. Maj:t på grund av avtal med annan stat kan förordna om avvikelser från förordningens bestämmelser, bl. a. angående skattefrihet eller skattelindring för juridisk person, som fullföljer allmännyttigt ändamål.

I Finland uttas inte skatt på arv eller gåva, som tillfaller bl. a. religiöst samfund samt barnhärtighets- eller undervisningsanstalt. Detta gäller även egendom, som tillfallit ideell förening eller annan sammanslutning, vilken utan avsikt att genom sin verksamhet bereda ekonomiska fördelar åt i dem delaktiga, verkar i vetenskapligt eller konstnärligt syfte eller har till ändamål att främja folkupplysningen, landets försvar eller det inhemska näringslivet. Även sådana stiftelser eller sammanslutningar med annat allmännyttigt ändamål är skattebefriade. (Finlands författningssamling 1940: 378, 2 §.) Lagstiftningen kan således sägas innebära, att sådana juridiska personer, som enligt svensk rätt är befriade från gåvoskatt, i Finland är befriade även från arvsskatt.

Avtal har träffats med Finland för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap (SFS 1950:505). Avtalet innebär bl. a., att egendom beskattas endast i den av staterna, där den avlidne vid dödsfallet var bosatt eller, i vissa fall, i den av staterna där egendomen är belägen, även om egendomen ärvs av en i den andra staten hemmahörande person. Någon särbestämmelse har inte överenskommit beträffande stiftelser eller sammanslutningar av viss karaktär.

Av innehållet i de förevarande motionerna må här återges följande.

Motionärerna upplyser att filosofie doktorn Rolf Nordenstreng var född i St. Michel i Finland. Han flyttade till Sverige vid sekelskiftet och bosatte sig i Uppsala. År 1903 ingick han äktenskap med författarinnan Ellen Lindhult, och år 1905 blev han svensk medborgare. Hustrun avled år 1951 och mannen år 1964.

Enligt ett år 1947 upprättat testamente hade makarna förordnat, att vid den ene makens död den efterlevande skulle erhålla hela kvarlåtenskapen, och att efter den andre makens bortgång egendomen, med undantag för en boksamling och ett legat på 600 kr., skulle tillfalla Svenska litteratursäll-

skapet i Finland. Efter hustruns död förordnade Rolf Nordenstreng år 1960 att kvarlåtenskapen med undantag för vissa legat skulle delas i två delar, varav den ena skulle tillfalla sällskapet. Sällskapet skulle även ha rätt att efter eget val övertaga några bevarade manuskript.

Bouppteckningen efter mannen utvisade en behållning av 87 656 kr. Därav skall enligt motionärerna 64 842 kr. tillfalla sällskapet. Av beloppet utgör 43 228 kr. arv efter hustrun och 21 614 kr. arv efter mannen. Motionärerna beräknar arvsskatten till sammanlagt 27 053 kr., om vardera makens förordnande beskattas för sig, eller till 33 147 kr., om arvet betraktas som en enhet.

Sällskapet är stiftat den 7 maj 1885 till åminnelse av Johan Ludvig Runeberg och har sedermera kommit att betraktas som en ideell förening, underkastad lagen den 4 januari 1919 om föreningar. Stadgarna har undergått en del mindre jämkningar, den senaste antagen den 5 februari 1966 och stadfäst genom justitieministeriets resolution den 28 april samma år. Sällskapet har enligt stadgarna till uppgift:

»a) att samla, bearbeta och offentliggöra vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland;

b) att främja inhemsk forskning rörande svenska språket och litteraturen; samt

c) att främja inhemsk litterär verksamhet på svenska språket genom prisbelöningar och understöd».

Enligt särskilt beslut av finansministeriet åtnjuter sällskapet, jämte vissa andra institutioner av fundamental kulturell betydelse, privilegiet att donationer på minst 3 000 mark är för donator avdragsgilla vid inkomsttaxeringen.

Sällskapet förvaltar dels ett femtiotal fonder med ett bokföringsvärde av nära 3 milj. fmk., varförutom Svenska kulturfonden, bestående av ett flertal fonder på tillsammans 8,2 milj. fmk. i bokfört värde, handhas av sällskapets finansråd.

Sällskapet har i december 1966 beslutat, att de medel, som tillfallit sällskapet efter makarna Nordenstreng, skall utgöra en fristående fond, benämnd Rolf och Ellen Nordenstrengs understödsfond. Medlen skall kvarbli i Sverige och förvaltas av en särskild styrelse, bestående av en representant för sällskapet, en för Uppsala universitetsbibliotek och en för den fondförvaltande svenska banken. Enligt stadgarna för fonden skall fonden ha till ändamål att främja

»a) samlandet, bearbetandet och offentliggörandet av vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland;

b) forskning rörande svenska språket och litteraturen därstädes; samt

c) litterär verksamhet på svenska språket genom prisbelöningar och understöd».

Motionärerna anför, att de av sällskapets uppgifter, som anges under a)

och b) i sällskapets stadgar, uppenbarligen faller under bestämmningen »att främja vetenskaplig undervisning eller forskning». Oavsett hur sällskapets tredje uppgift — under c) — bör betraktas, är sällskapets huvudsakliga ändamål enligt motionärernas mening sådant som i 3 § första stycket arvs-skatteförordningen sägs. Skattebefrielse enligt 3 § tillkommer emellertid ej utländsk akademi, stiftelse eller sammanslutning. En sådan avbränning, som arvsskatten skulle utgöra, av ifrågavarande donation, vars uppgift är vetenskaplig forskning rörande svensk kultur, överensstämmer visserligen med stadgandets ordalydelse. Motionärerna anser emellertid, att den samtidigt uppenbarligen varken är sakligt grundad eller i enlighet med de synpunkter som redovisats i stadgandets motiv (SOU 1939:18 s. 128—129). Motiven visar, att en skattebefrielse skulle stå i bästa samklang med bestämmelsernas sakliga syfte.

För det första torde det stå utom diskussion, att sällskapet är en stiftelse eller sammanslutning, som har till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig undervisning eller forskning. Dess egenskap av utländsk är rent formell. I sak är sällskapet en stiftelse eller sammanslutning för bevarandet och utvecklandet av svensk kultur och svenskt språk inom ett område, som utgjort en del av det svenska riket och som fortfarande bebos av en svensk befolkning med bevarad stamkänsla och livskraft. Det borde, synes det motionärerna, vara en absurd tanke, att svenska folket i Sverige skulle betrakta den svenska folkstammen i Finland såsom utländsk och bevarandet av svensk kultur därstädes såsom en svenska folket ovidkommande, utländsk angelägenhet.

Går man till de motiv, som föranledde, att utländsk stiftelse eller sammanslutning undantogs från eljest gällande skattebefrielse, visar det sig också, såsom naturligt är, att dessa över huvud taget icke observerar ett fall såsom det förevarande och förty saknar all tillämpning å Svenska litteratursällskapet.

Man torde enligt motionärerna ha anledning att till fullo instämma i det uttalande i förarbetena, enligt vilket starka skäl onekligen talar för att man skulle kunna tillerkänna exempelvis övriga nordiska vetenskapliga institutioner samma ställning som de svenska. I förevarande fall är det dessutom icke fråga om en nordisk utan om en svensk kulturinstitution, vilket bör göra skälen än starkare än i fråga om norska och danska. Därtill kommer att sällskapets främjande av svenska kulturintressen ingalunda är begränsat till finländska medborgare utan oberoende av statstillhörighet. Inhemsk forskning och verksamhet anges visserligen såsom sällskapets uppgifter, men enligt vad som upplysts har denna begränsning i praxis övergivits. Svenska medborgare har sålunda i fråga om prisbelöningar och understöd likställts med finländska, när sakliga skäl därtill förelegat.

Motionärerna åberopar även, att finländska myndigheter i ett fall, som

uppvisar vissa likheter med det förevarande, ställt sig på en ståndpunkt, som lett till skattefrihet för en arvslott till Uppsala universitet, den Granfeltska donationen.

Med hänsyn till den tveksamhet, som kan föreligga om möjligheten för Kungl. Maj:t att medge skattebefrielse i förevarande fall, och för att ett positivt avgörande inte skall stranda på formella grunder, synes det motionärerna lämpligt, att riksdagen beslutar om enahanda skattebefrielse, som i förevarande fall skulle ha tillkommit sällskapet om det varit en svensk stiftelse eller sammanslutning. Det torde icke kunna vara föremål för tvekan, att en dylik skattebefrielse är välmotiverad. Dels stödes den av arvsskattekommitténs uttalande om skälen till nuvarande bestämmelser och dels skulle den skapa en reell likformighet mellan den finländska behandlingen av den Granfeltska donationen till Uppsala universitet och den Nordenstrengska till Svenska litteratursällskapet.

Utskottet

I förevarande motioner yrkas att Svenska litteratursällskapet i Finland måtte befrias från den arvsskatt som kan komma att påföras sällskapet på grund av testamenten efter makarna Ellen och Rolf Nordenstreng, Uppsala. Motionärerna uppger att testamentslotterna uppgår till sammanlagt 64 842 kr., varav 43 228 kr. från hustrun och 21 614 kr. från mannen. Arvsskatten kommer enligt motionärernas beräkning att uppgå till 27 053 kr. Till stöd för yrkandet åberopas i huvudsak, att sällskapet är en kulturell institution med sådant ändamål, att sällskapet skulle ha varit befriat från arvsskatt om det varit en svensk sammanslutning. Enligt motionärernas mening talar starka skäl för att tillerkänna nordiska institutioner samma förmånliga behandling i arvsskattehänseende som svenska. I förevarande fall finner motionärerna skälen för skattebefrielse särskilt starka, eftersom sällskapet främjar svenska kulturella intressen i ett land, som tidigare utgjort en del av det svenska territoriet. Kungl. Maj:t torde sakna möjlighet att befria från skatten. För att ett positivt avgörande inte skall stranda på formella skäl bör enligt motionärernas mening riksdagen medge befrielse.

Enligt gällande bestämmelser är svensk stiftelse eller sammanslutning med huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig undervisning eller forskning befriad från arvsskatt. För testamentslott till svensk stiftelse eller sammanslutning med ändamål att främja kulturella eller eljest allmännyttiga ändamål utgår skatt enligt skatteklass III. Testamentslott till utländsk juridisk person beskattas, oavsett ändamålet, enligt skatteklass IV, d. v. s. den högsta skatteklassen. Det kan nämnas, att skatten enligt skatteklass III för testamentslotter av den storlek, som här är i fråga, uppgår till omkring hälften av skatten enligt skatteklass IV.

Sällskapets ändamål är dels att främja samlandet, bearbetandet och offentliggörandet av vittnesbörd om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland samt forskning rörande svenska språket och litteraturen därstädes, dels att främja litterär verksamhet på svenska språket genom prisbelöningar och understöd. Om sällskapet varit en svensk juridisk person skulle enligt bestämmelserna i 3 § arvsskatteförordningen skattebefrielse endast kunna komma i fråga under förutsättning att vetenskaplig undervisning eller forskning varit det huvudsakliga ändamålet, men inte om verksamheten till väsentlig del avsett stöd åt viss litteratur. I det senare fallet skulle skatten dock sannolikt ha utgått enligt skatteklass III, vilket skulle innebära en reduktion med ca hälften av den nu beräknade skatten. Av de upplysningar som lämnas i motionerna och av de årsberättelser som utskottet tagit del av framgår inte hur sällskapets huvudsakliga verksamhet skall bedömas från nyss angivna synpunkter. Denna fråga kan dock lämnas därhän med hänsyn till att sällskapet skall beskattas som utländsk juridisk person, om inte möjligheter föreligger för undantag i detta särskilda fall.

De gällande bestämmelserna om arvsskatt kan, liksom all annan lagstiftning, i enskilda fall leda till stötande eller inte avsedda konsekvenser. För att begränsa dessa olägenheter äger Kungl. Maj:t enligt arvsskatteförordningen i särskilt angivna fall nedsätta eller efterge skatten. Frågor om eftergift av skatt i enskilda fall bör enligt utskottets mening av praktiska skäl inte prövas av riksdagen i första hand, eftersom riksdagens uppgift främst är att bestämma de normer, enligt vilka skatten skall utgå.

Enligt vad utskottet inhämtat har sällskapet hos Kungl. Maj:t ansökt om befrielse från ifrågavarande arvsskatt. Som motionärerna anfört saknar Kungl. Maj:t enligt gällande lagstiftning möjlighet att på grund av bestämmelserna i arvsskatteförordningen medge befrielse från skatten. Kungl. Maj:ts befogenheter i detta hänseende är otvivelaktigt mycket begränsade. Exempel kan anföras, där skattebefrielse varit befogad, men där Kungl. Maj:t inte ansett sig kunna besluta därom utan att höra riksdagen. Enligt utskottets mening bör sådana bedömanden kunna anförtros åt Kungl. Maj:t. Utskottet förväntar att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang framlägger förslag till sådana författningsändringar, att dispensbestämmelserna utformas i enlighet med vad som nu gäller enligt andra skatteförfattningar, där ett motsvarande behov av dispensregler konstaterats. Detta innebär att Kungl. Maj:ts dispens bör vara begränsad till fall där synnerliga skäl kan åberopas. Vid bedömningen av den förevarande frågan om skattebefrielse bör man enligt utskottets mening fästa större avseende vid om sällskapet skulle ha haft förutsättningar att få dispens, om arvsskatteförordningen innehållit regler härom, än vid frågan om hur sällskapet skulle ha behandlats om det varit en svensk juridisk person.

Utan att definitivt ta ställning till de förutsättningar, som bör gälla för sådan dispens, utgör enligt utskottets mening de av motionärerna åberopade omständigheterna av historisk eller nationell art inte ensamma tillräckliga skäl för att medge befrielse från skatten.

Motionärerna har framhållit att skäl kan anföras för att ge nordiska institutioner samma behandling i skattehänseende som inhemska. Utskottet kan biträda denna uppfattning endast under förutsättning att det råder fullständig reciprocitet mellan de olika länderna. Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har Kungl. Maj:t redan enligt gällande bestämmelser möjlighet att på grund av arvsskatteavtal med annan stat meddela befrielse från eller nedsättning av skatt i sådana fall. Vad motionärerna åberopat utgör möjligen ett skäl för en allmän översyn av hithörande bestämmelser men utskottet är inte övertygat om lämpligheten i detta fall av befrielse från redan uppkommen skattskyldighet. Som utskottet framhållit i sitt betänkande nr 30 vid årets riksdag kommer en utredning av arvsbeskattningen nu att tillsättas med uppdrag att överväga samtliga de spörsmål, som aktualiserats inom detta område. Det ankommer således på den kommande utredningen att pröva även den här behandlade principfrågan angående beskattningens räckvidd.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I:564 av herr Kaijser och II:700 av herr Björkman om befrielse för Svenska litteratursällskapet i Finland från skyldighet att utge viss arvsskatt, samt

2) de likalydande motionerna I:566 av herr Lidgard och II:730 av herr Nordstrandh om befrielse för Svenska litteratursällskapet i Finland från skyldighet att utge viss arvsskatt,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 april 1967

På bevillningsutskottets vägnar:

JOHN ERICSSON

Närvarande:

från första kammaren: herr John Ericsson, fröken Ranmark, herrar Tage Johansson, Gösta Jacobsson, Lundström, Enarsson, Erik Filip Petersson, Paul Jansson, Sundin och Arne Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Asp, Andersson i Essvik, Kristenson, Björkman, Larsson i Umeå, Hammarsten, Sterne, Dahlgren, Wiklund i Härnösand och Börjesson i Falköping.

Reservation

av herrar *Gösta Jacobsson, Lundström och Björkman.*